

TO JSME TEDA NEČEKALI!

Mírně násilným způsobem byl 16. 6. 2000 v restauraci U Lva založen Klub přátel Textů.

Jeho členy se stali:

Ondřej Horák
Michal Jareš
Michal Kovář
Lubomír Růžička
Miroslav Machala
Josef Lustyk
Vojtěch Kučera
Zuzana Vojtíšková
pí Malinová
Mojmír Trávníček
Mirek Urubek.

Na předsednictví redakce Textů navrhuje Ondřeje Horáka. Vyjádření OH očekává redakce na stránkách literárního obtýdeníku Tvar.

-red-

Revue pro literaturu, filosofii a jiné

**poezie/próza/vzpomínky/
rozhovor/studie/recenze/
glosy/archiváře**

**Adresa redakce:
Křížkovského 10, PS 207,
771 80 Olomouc
e-mail: aluze@centrum.cz
tel.: 068/563 11 59**

ALUZE

Obsah:

úvodník

To jsme teda nečekali__2

poezie

Marie Šťastná: xxx__12_14

próza

Boris Jirků: Okolo soch__20

překlad

Eric Neuhoff: Francouzské aktuality (*Malá recenze s ukázkami*)__7_11

Ajdar Husainov: Bez názvu__15

Pavel Gruško: Výčitka__19

archiv

Miloš Jirko: __4_6

comics

Michal Jareš: __16_17

výtvarno:

Dalibor Malina: Vynucený záznam__18_19

recenze

Pavel Kotrla: Bydliště: Dobrá adresa__21_22

Jana Kolářová: Dovidenia v pekle, priatelia...__22_24

Jana Vraiová: Hra na schovávanou__24_26

Mojmír Trávníček: Chvála aforismu__26_29

Jiří Koplík: Jedna a jedna Františka Benharta__29_31

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267
756 24
tel. (0657) 643567
pkotrla@atlas.cz

Knihkupectví Malina
Dolní náměstí 344
755 01 Vsetín
tel. (0657) 619531
knihkup@vsnet.cz

TEXTY, literární čtvrtletník, číslo 17, ročník V.,
šéfredaktor: Pavel Kotrla, vydavatel: Knihkupectví Malina, redakce: Jiří Hrabal, Jakub Chrobák, René Kočík, Dalibor Malina; registrace u referátu kultury OkÚ Vsetín pod číslem VS-044/1999, internetová adresa: www.inext.cz/texty

KDYŽ DĚVČATA S BÁSNĚMI I BÁSNÍKY SI NA KLÍN MLADÝ BRALA...

Dvacátého ledna posledního roku našeho století by se sta let dožil básník Miloš Jirko. Rodák z Němetic u Valašského Meziříčí patří ke generaci, která po smršti první světové války utíká sedmimílovými kroky k proudu života, vrhá se střemhlav do jeho víru. Student valašskomeziříčského gymnázia se kamarádí s Františkem Kropáčem, v roce 1921 nechybí u toho, když jeho další krajan, rodák z nedaleké Růžďky, Bartoš Vlček, z popudu Jiřího Wolkera zakládá Literární skupinu. Před svými přáteli jako by byl Jirko o krok napřed. Sbírkou *Duben* (1919) debutoval devatenáctiletý mladík již v prvním roce míru. Víc než o poznání v ní teenagerovi z počátku století jde spíš o vzrušení: z probouzení, z počátků, všeho prvního a poprvé. Což je pro takový věk příznačné a správné. Naladěn na vitalistickou notu ostatně zůstává Jirko po celý život: probouzení pouze později střídá jakási pohoda zraní. (Opěval například víno z mělnické oblasti, jak poznamenávají autoři turistického průvodce *Máchův kraj*. Olympia 1985.)

Smysly a instinktem píše Jirko i další sbírky: *Cesta* (1920), *Znící svět* (1922), *K staré vlajce* (1925), *Zraje réva* (1932). V té době už ale valašský synek studuje na pražské filosofické fakultě moderní filologii. Trochu ho to táhne domů pod kotáry, trochu je omámen vzrušením, které nabízí velkoměsto... a do toho píše. Půvabná kombinace. Když v lednu 1926 nečekaně umírá Jirkův přítel Bartoš Vlček pořádá posmrtně jeho sbírku *Jenom srdce*. Nějaký čas rediguje *České slovo*, pak usedá do křesla ředitele Ústřední knihovny hl. města Prahy.

V květnu 1940 byl čtyřicetiletý Jirko zatčen gestapem a v německých věznicích pak přežil pět válečných let. Žalářů prošel hned několik: Pankrác, Drážďany, Berlín, Gollnov, Štětín, Kaisheim, Straubing, Landsberg... Uvržen mezi čtyři stěny s oknem, za kterým zůstalo všecko dobré, opět píše – aby žil, aby přežil. Vzpomíná, zpívá, utěšuje, vytrhává ze samoty – patrně i proto vězeňská poezie vzniká. A jako takovou je dobré a fair ji také přijímat. Jirkovy sbírky

Vězeň u okna (1945) a A přece! (1946), které byly shrnuty do svazku Hvězdy a pouta (1950), jsou řazeny vedle dalších vězeňských svědectví, např. Josefa Čapka (Básně z koncentračního tábora) či E. F. Buriana (Jeden ze všech).

Přestože těžiště Jirkovy tvorby spočívá v básni, věnoval se i povídce a překladu (např. E. M. Remarque). Valašské Meziříčí je dějištěm povídek v knize Vyloupené milovány, melancholické básně v próze vyšly pod názvem Vraždicí pianola. Pídiči po zákulisí chvíl, kdy se rodila jakákoli položka do literární historie, jistě sáhnou po sbírce fejetonů Sedmero zastavení, v níž Jirko vzpomíná, jak spolu s Bartošem Vlčkem zakládali v Přerově časopis Host.

Miloš Jirko zemřel 24. června 1961 v Praze. Výbor z jeho poezie vyšel v témže roce pod názvem Ptáci se vracejí.

René Kočík

MILOŠ JIRKO

Ú z k o s t

**Jak předloni a jako vloni
pták zazpíval zas na jabloni.**

**Ale nás není, jako bývalo,
když naposled jaro zpívalo.**

**Dá-li Bůh a jednou k měsíci
pozvednu přece sklenku mlčící,**

budu sám.

**O d p l a v e n é b ř e h y
Slyš, v sadě, kde pastinák voní —
Ten verš mi stále v srdci zvoní,
Kadlecí Svato, kde ty časy jsou,
kdy jsme se toulali Moravou,
kdy kvetl mák
a z větví kolem cest nám zpíval pták,
kdy — ústa zlá teď hned ať oněmí,
co svěřuji tu věrně mezi růžemi —**

kdy děvčata se pýřila a zdráhala a smála,
když s básněmi i básníky si na klín mladý
brala

– ba kvetl mák a zpíval pták
a mládí mířilo si rovnou do oblak.

Ach, kde ty krásné časy jsou,
kdy hýřili jsme mladou svobodou,
kdy na Beskydech naše fujara
od hory k hoře zněla bujará,
kdy zdálo se nám, že nás čeká svět
a že mu máme tolik povědět –

kde jsou teď konce našich mladých dní?
Ach, okovy! Ach, vězení!

V e č e r v P o m o ř a n e c h
Za mříží plula oblaka.
Jak jsem se díval,
bolehlav pila ústa tuláka.

Až k moři táhnou se luka
s ostrůvky bříz a borovic.
Mříže jsou tvrdé. Bolí mě ruka.

Zas vidím už jen oblaka.
Zvon vlaku zvoní z dalek.
Odplula píseň tuláka.

D o m a
A přece jsem se vrátil.
Do ruin, do ruin.
A přece jsem se vrátil.
A včerejšek je dým.

Bubnové paličky hnátů,
ztichněte, ztichněte.
Zjev se mi, nový světe, světe,
ze zraků dítěte.

*Uvedené básně pochazejí ze sbírky „HVĚZDY A
POUTA“ (1950), ve které jsou umístěny obě sbírky Jir-
kovy válečné poezie: „Vězeň u okna“ (1945) a „A pře-
ce!“ (1946).*

SVĚDOMÍ PŘED POPRAVČÍ ČETOU

(malá recenze s ukázkami)

Nejen v oblasti společensko-politické, ale i ve sféře literatury jsou patrné ve Francii časté návraty k válečné minulosti a nezklidněnému svědomí z válečného pohybu mnohých Francouzů mezi pasivní rezistencí a zjevnou kolaborací s fašismem. Trápí zejména postoje intelektuálů, kteří takříkajíc „z profese“ měli umět rozpoznat zlo, nesmiřovat se s ním, měli mobilizovat, odporovat až k vlastní oběti. Velkou lekcí intelektuálům ve Francii dal nedávno profesor Michel Winock svou rozsáhlou studií Století intelektuálů (*Le siècle des intellectuels*, nakl. Seuil 1997). Zajímavou reflexi časů, které by byly mnohými raději zapomenuty, předvádějí i prozaici. O těch známějších bývá řeč. O těch méně známých se příliš mnoho neví, neboť mediální posty, jimiž jsou známost a úspěch podmíněny, jsou drahé a ne vždy jsou produktem vyplývajícím z logiky věci.

Román Erica Neuhoffa **Actualités françaises** (*Francouzské aktuality*) se k nám dostal náhodou při jedné reklamní akci v pařížském obchodním domě řady FNAC. O autorovi se v našich venkovských kruzích dosud nemluvilo, víme jen, že před Francouzskými aktualitami vydal šest prozaických prací, z nichž tři nesou označení román, že se děj jeho románů nechává často inspirovat uměleckým, zejména pařížským literárním a divadelním prostředím, a že svými díly zatím nepronikl do nejrenomovanějších pařížských nakladatelství; vydává proto v poslední době zejména u Albina Michela v Paříži. Přesto soudíme, že Francouzské aktuality a jejich autor stojí za pozornost. Pokud jde o román, pozornost ani tolik nevyvolává samotné téma (reminiscence odsouzeného na Smrt, což známe ve vynikajícím zpracování např. v Camusově *Cizinci*), jako spíš originální způsob maximálně redukovaného psaní, jež svou obsažnost, plnost a barevnost získává důmyslným komponováním poměrně krátkých sekvencí – obrazů, ve kterých se střídají časové roviny i události, ty osudové s těmi zdánlivě nepatrnými, každodenními. Vzniká tak osobité vyprávění, které má charakter zajímavého intelektuálního dobrodružství.

Hrdina Francouzských aktualit Frédéric Valentré bude nazítří popraven. Bude zastřelen. Tento intelektuál, spisovatel, redaktor a dopisovatel fašistického deníku Demain (Zítřek), byl odsouzen k trestu smrti za kolaboraci s Němci okupujícími Francii. Neuhoff koncipuje román jako osobní výpověď Frédérica Valentré, který se pokouší ve vypjaté atmosféře posledních hodin před popravou pochopit, cože se to vlastně stalo. A představit si, co se stane.

Kulky, které vnikají do těla, protrhnou oděv. Když z něho vycházejí, zůstává rána v podobě trychtýře mnohem větší. Četl jsem to. Víím, že mě to čeká. Jakou rychlostí vlastně kulky tělem procházejí? Průstřel roztříští hrudní kost a směřuje k lopatce. Jak dlouho po výstřelu proudí v těle krev? Bylo by dobré, kdyby mě potom spálili. A oči? Zůstávají opravdu otevřené? (str. 11, 12)

Valentrého poslední noc je časem nervního přemítání a navracení obrazů nejrůznějších životních situací: příběhů se ženami (vždy byly cudné a jakoby málo živočišné), cest a krajinných portrétů, přátelství s Constantem (poznali se už na škole a oba se zabývali literaturou). Prostor pro svobodné cestování v zákoutích duše není parcelován na části dobré, lidské či velké a na ty, které by bylo spíše dobré zakrýt. Frédéric Valentré nehledá příčiny, proč jeho osud měl a má právě onu podobu, která se tak tragicky završuje. Autor vede svého hrdinu v programovém odmítání jakéhokoliv hodnocení. Nepochybně nechce podléhat a podbízet se čtenáři zřetelnou orientací v hodnotách, která je tak průkazná bezprostředně po skončení války a má svůj konkrétní výraz v procesech s konfidenty a příznivci nacismu. Svým odstupem je Neuhoff mírně provokativní. Vyvolává u čtenářů sentimenty implikující pozice založené na vědomí složitosti dějin, složitosti lidské psychiky a lidského konání. Klade vedle sebe obrazy, z nichž jedny jsou dojmavé svou všedností a samozřejmostí, až banalitou, druhé ohromující dějinnou velikostí.

Constant chtěl vidět probouzející se den na venkově. V Paříži jsme před svítáním nikdy nevstávali. Constant rozrazil okenice. Cáry mlhy visely ve větvích stromů. Na nebi se začalo rýsovat slabé světlo. Mlha sestupovala do údolí. Zastavila se dole u zdi zahra-

dy. Zahoukala sova. Když zahouká sova, není možné předpovědět, kdy mlha opadne. Constant dostal chuť na cigaretu.

Roztrhl balíček nehtem a vytáhl dvě cigarety.

„Nechceš jednu?“

„Dík. Je příliš brzy.“

...

Constant se zabalil do vlněné šály. Venku nás zima probudila doopravdy. Na terase se drala mezi dlaždicemi vysoká tráva. Na dvoře bylo namrzlé bláto. Všechno spalo. Ranní ticho bylo stejně tak tíživé jako to večerní. V Paříži je to čas, kdy spíme. Cesta se svažovala. Svítil jsem baterkou. Constant si třel ruce o sebe. Neměli jsme rukavice. U statku nás vyprovodil pes štěkotem. Šli jsme mlčky, ruce zabořené v kapsách. Mohla by to být románová scéna. Dva muži, kteří se vydali do lesa, aniž by ztratili slovo. Pod námi tekla řeka. Přečázeli jsme přes louku. Ptáci se probouzeli. Protřepávali si křídla. Na druhé straně cesta navazovala. Mlha řídla. Topoly vystrkovaly hubené kostry. Hladina řeky byla při břehu pokryta bílým chmýřím. Zastavili jsme u břehu. Den se probouzel. Bledé slunce bázlivě vystupovalo nad obzor.

„Podívej,“ řekl Constant. (str.74, 75)

Velký svět, velké dějiny se známými osobnostmi jsou zachyceny s úctyhodnou přesností, se znalostí reálií, atmosféry předválečné a válečné Paříže, i vztahů mezi intelektuály. Hrdina Frédéric Valentré zná Ch. Maurasse, šéfredaktora fašistického deníku Action française (deník vycházel od r. 1908 do r. 1944, Maurass byl po válce odsouzen na doživotí), P. Drieu la Rochella, talentovaného spisovatele a šéfredaktora La Nouvelle Revue Française (La Rochehelle spáchal v r. 1945 sebevraždu, otrávil se). V době, kdy je kandidátem na Nobelovu cenu za literaturu (kterou nikdy nezíská) navštěvuje Německo, setkává se s Hitlerem, navštěvuje Katyň. Valentrého fašismus je reakcí na slabost Francie a poměry ve Francii, neplyne z bezmezného obdivu k Německu. Je motivován potřebou radikální změny, silné ruky, potřebou řádu.

V třicátých letech se Francie utápěla v pastisu a svobodném zednářství. Židé se nafukovali, místo aby byli zticha. Provokovali... Byli jsme velká, ale slabošská a nemravná země s přítroublým úsměvem na rtech. Francie se

musela postavit na nohy, přizpůsobit ducha fašismu vlastním potřebám. Brzy by mohlo být pozdě... Žádná sranda. Chtěl jsem pomáhat vlastní zemi. Tomu ale teď nikdo neuvěří.

Jako mnoho dalších intelektuálů Valentré „pomáhá“ tím, že čile dopisuje do fašistického listu Demain, píše petice proti Židům, nechává se fotografovat s německými důstojníky a německými intelektuály sympatizujícími s fašismem, užívá života. S osvobozením se Paříž i intelektuálové proměňují.

Metro se zastavilo. Vlaky nejedou. Bylo léto. Pařížané se koupou v Seině a procházejí se po Trocadéru. V divadle Atelier se hraje Antigona. Trávil jsem odpoledne v Národní knihovně. Společnost mi dělali řeční básníci. Jednoho večera v srpnu jsem dostal vyrozumění o přelíčení s vyloučením veřejnosti. Letadla křížují nebe. Na poplach nikdo nemyslí. Ulice jsou plné kol. Chybí benzin. Zásobování nefunguje. Německý institut zavřeli. Heller (německý spisovatel – pozn. aut.) mi mohl obstarat zahraniční pas. Redakce Demainu uprchla do Baden-Badenu. Nedělal jsem si iluze. Drieu se pokusil otrávit se v Gardenalu. V noci bylo slyšet děla. Obchodníci vyměnili tabulky s nápisy „Man spricht deutsch“ za „English spoken“. Dostával jsem anonymní telefonické výzvy. Byl čas, abych něco udělal. Přestěhoval jsem se. Židé byli zadrženi skoro čtyři roky. Proč je nenapodobit? Historie se divně obrací. Ale co, nějak přežijem! Tomu, co se má stát, nelze zabránit. (str. 170)

...

Nebylo to žádné divoké zatčení, honička po střechách. Ne. Zastavil jsem jakoby nic a řekl: „Zatkněte mě.“ Vůbec se to nepodobalo obrazu, který o mně chtěli mít. Že ale sebou hodili. Neměl jsem z toho strach, vážně. (str.172)

...

Za okamžik, mi sejmou pouta. Bude tady vládní komisař. Je to ten typ ostříhaný na ježka, který si stále pohrává s úřednickou sponkou. Podá mi ruku? Obejmu kněze. Pak bude řada na obhájci. Bude to hloupé objímat muže. Nezapomenout na zpověď...

...

To, že zanedlouho umřu mi nebrání vychutnat barvy jitra. Mé knihy a rukopisy jsou uspořádány. Obhájce ví, jak s nimi naložit. Šaty mi budou trochu velké. Jinak je všechno v po-

řádku. Prohlížím si fotografii matky. Myslím na ni. Do prdele. Je čtvrt na deset. Jaképak troškaření. Řekněme devět. Chce se mi brečet. Najednou je mi horko. Jedině Bůh nás rozsoudí. Hluk. Hluk na chodbě. Nezanechávám dopis, nic. Tak, a je konec. Přece se ovládnou, ne? Už ani slovo. Slyším někoho přicházet. (str.186,187)

Neuhoff nenápadně v románu zaznamenává proměnu intelektuála, jehož kořeny jsou zabudovány v hluboce lyrickém vnímání světa a sebedojímavé reflexi vlastní nedostatečnosti ve srovnání s přáteli (Constant) a tzv. hrdiny doby, včetně, ale spíše především těch, kteří se tak rádi zabydlují ve sféře umění. Evokace Kunderova románu *Život* je jinde tady není vůbec od věci. Kunderova suše racionální degradace lyrismu a šiků vstupujících do dějin se štítí metafor a s rozmělněnou akceptací reality, po nichž následují zpravidla snížená imunita k vlastní manipulovatelnosti, i snížená imunita k manipulaci ostatními, má zřejmě obecnější psychologický i sociologický základ. Neuhoffovi se daří z napětí mezi detaily a celkem, historickými a politickými panoramaty, mezi evidentními projevy lidskosti a ideologickými obludnostmi nastupující, pokračující a doznívající nacistické éry v Německu a Evropě, učinit nástroj intenzivního zakoušení jedné z klíčových existenciálních situací, kterou je zrada ideálů mladosti nebo zrada na sobě samém. „Jestliže se život rovná zradě nejdražších okamžiků vlastní minulosti, pak uniká nadobro.“ To je jeden z mála hodnotících soudů v knížce, která chce zůstat bez apriorního odsouzení člověka, jehož nitro je přece jen vždycky poněkud složitější než přísná řeč kabinetních historiků a řeč mrazivých justičních výroků o zločinu a trestu.

Eric Neuhoff umí psát a umí při psaní přemýšlet. Předvádí, že si v prostoru, z něhož je literárně obhlížen svět, lze vydobýt místo, odkud jsou známé věci, situace, lidé a události vidět nově a aktuálně.

*přeložil a komentářem opatřil
Dalibor Malina*

*Eric Neuhoff, Actualités françaises,
Albin Michel, Paris 1992 (Překlady jsou
pořízeny a ukázky vybrány z tohoto vydání.)*

MARIE ŠŤASTNÁ

MOJE SUDIČKA měla
zpeněné oči
a dlouhý krk

Milovala se s jelenem
ještě tu noc
co jsem se narodila
a přišla pozdě
zchvácená a horká

Mám v prstech
délku jejího krku
a pěna v očích
začíná písmenem S
naší vlastní abecedou

TEN VKUS

Jsem cynik
a jsem lakomec
Skořicový narkoman
Ten vkus

co mám teď
se brzy změní
neboj se

Zase si zamiluji
růžová poupata
na hrnečcích

Ale záclony do oken
dávat nebudu!

PRAVIDELNĚ TEPANÁ

Ukládám se ti do rukou
abych zmírnila rytmus
který už hodinu vyfukávají

A i když jsem
v jejich těsném sousedství
neustále mi do kůže tepou svoje
raz dva tři čtyři pět
raz dva tři
raz dva tři čtyři pět
raz dva tři

Vší silou je držím
ale vždycky je tu malá skulinka
kterou vyrazí jeden prst
a zase zuřivě mele svou
Ve hře se rychle měníme
na kočku a myš
a role si přehazujeme
jak jen to jde
Šklebíš se
koušeš se do rtu
Ani já nepovolím
Těžké
dravé
ranní mlčení
A pak náhodou spíme
Soutěž kdo se dříve probudí
Trest poraženému
osamělé vstávání
z velké
prázdné
postele

POHÁDKY

Hledáš jednu
ze čtyř věcí:
pohádky
tělo
mne
nebo sebe
Rozmýšlej dobře
jde to i jinak:
tělo a mne
sebe a pohádky
pohádky a tělo
Teď dávej pozor:
mne a pohádky
sebe a tělo
mne a sebe
nehledáš
Konečně
pohádky sebe a tělo
máš

pohádky mne a tělo
dostaneš
tělo mne a sebe
ovíjíš
Je to tak

HOLUBÍ

Na náměstí nemáme holuby
Jen někdy
asi v holubí svátek
jeden přiletí
projde se
nabubřele zhodnotí situaci
a odletí oznámit ostatním
že to opravdu nemá cenu

KRAJINA S KNIHOU

Kniha
jak visí docela sama
uprostřed Nashova obrazu
Jeho ptáci
Nezbytná zrcadla
Tvrdá silueta drzosti
Zabalila se do závěsu
Listuje v ní
Nasliněným ukazováčkem
polyká moudrost

MEMENTO MORI

Na těle stolu
se vzepnuly sklenice
jako prsy
které nejdou do páru
Naplněné něčím
co vzdáleně navozuje
pocit mateřského mléka
V křeči smíchu
vkráčíme do dveří
ukolébat se kouřem

AJDAR HUSAINOV

Bez názvu

V pustině, kterou představovala poklidná dědina, ve které jsem žil, jsem zpozoroval zvláštní záři předmětů, některých lidí a některých míst. Tehdy jsem si začal vést deník, kam jsem si starostlivě zaznamenával všechny události, všechny věci a všechny lidi, kteří měli tuto zář. Bylo mi více než dvanáct let a bloumal jsem všude a zneužíval práva mládí a toho, že nikomu nemohu způsobit podstatné zlo. Vždy to však pomáhalo.

Lidé, do jejichž tajemství jsem znenadání pronikal, se ke mně obraceli svou temnou stranou a protivenství mi způsobovaná byla tak velká, že jsem se rozhodl zaznamenat je na papír. Bylo to zvláštní, byl to můj deník, který rostl před očima a potřeboval nové a nové listy. Všechny roky, strávené ve škole, jsem zasvětil těm podivným lidem, předmětům a místům, jejich záři. Každá má otázka položená učitelům byla s ní svázána. Pokoušel jsem se prozkoumat onu zář, abych pochopil odkud přichází. Všechno bylo bezúspěšné, má posedlost a zvědavost touto myšlenkou definitivně pokazily mé vztahy s těmito lidmi tak, že jsem začal na institutu studovat dálkově a pracoval jako hlídač v nějakém skladu. Začal jsem se zajímat o historii. Přečetl jsem hory knih a snažil se pochopit, co ta zvláštní záře v pustinách znamená. Zdálo se mi, že to není důležité pouze pro mne, ale že lidé se nechtějí podívat pravdě do očí. Odpověď se objevila nečekaně. V jakési knize jsem se dočetl o kdysi existující cestě, které po tisíciletí sloužila karavanám vedeným lidmi v podivných hábitech. Na Západ vozili látku hubící lidské parazity toužící po krvi, ale na Jih otroky. Každý člověk v podivném hábitu měl s sebou knihu, do které zapisoval vše, co se mu přihodilo. Zakreslil jsem si tu cestu do mapy současného světa a zjistil, že procházela místy, kde se nacházela dědina, ve které jsem se narodil. Rozhlížím se temným skladem, vidím matné odlesky brnění a chápu, že jsem pochopil. Když si zakládáte deník, jako by jste odkrývali svůj život, svou karmu. Otevřete libovolnou stránku a její bolest je čerstvá a stejná, jako by jste ji zapsali teprve nyní. Tento dluh se nad hlavami vznáší již tisíce let, vždy připraven k tomu, aby se snesl jako sníh, stačí pouze otevřít stránku.

Řekněte mi, je prominutelný prvotní hřích? Řekněte mi, je prominutelné rozboření chrámu? Dívám se na tato černá písmena a mám obavy, že ne.

... PRAVĚ JSEM TADY POD STOLEM, NAČEL
 PLÍSEN, ALE UŽ JI NEBUDU UJÍDAT...
 JMENUJI SE UMBERTO E. A
 MOŽNĚ MĚ
 ZNÁTE JAKO
 AUTORA, STÁTĚ
 "VAŠ ÚKOL

SEMIOLOGICKÝ?
 PROTOŽE DNES SLAVÍM
 ROK SVĚHO PŮSOBNÍ
 ZDE, VÍTÁM VAŠ NAD
 DOPISY ČTENÁŘŮ,
 KTERÝCH MI PŘÍŠLO
 NEPOČÍTANĚ...
 JE TO RADOST
 ČÍST...

UMBERTO E.

... TŘEBA TENHLE:

- Vsetín
- Milón pane
Umberto E.,
  - jmenuji se
Pavel Kobla
a rád čtu s
příběhy o ras.
Edyuka Habel
  - ne rda má kn

MAŤ TĚDY
 UPŘÍMNŮU
 RADOST, ŽE
 MOU LITERÁRNÍ
 OBŠKURNŮU ČTOU I
 TAK MLADÍ HOŠI.
 V JEDNOM DOPISU
 BYLA DŤÁŽKA, KDO
 VĚCHNO SE
 MNOU SPOLU -
 PRACUJE - TAK
 JSEM SE ROZHODL
 VAŠ PŘEDSTAVIT:

(NEJBOHŮV PROSÍM OSVĚTLOVAČE,
ABY ZHASNUL - DĚKUJI), ČILI
POPOŘADĚ: SCÉNÁŘISTA,
REŽISÉR, KAMERAMAN, II. KAME-
RAMAN, AUTOR HUDBY, KOSTYMÉRKA,
ZVUKAŘ, STRÍHAČ, MASKÉR,
ŠÉF VIZUÁLNÍCH EFEKTŮ,
ŠÉF ZVLÁŠTNÍCH VIZUÁLNÍCH
EFEKTŮ, ŠÉF DIGITÁLNÍCH
VIZUÁLNÍCH EFEKTŮ,

(4)

KOORDINÁTOR KASKADÉRŮ,
VÝKONNÍ PRODUCENTI, PRODUCENT,
KOPRODUCENT, ARCHITEKT,
GRAFICKÝ SPOLUPRACOVNÍK,
A NAKONEC JÁ. VYNECHAL
JSEM TVŮRCE TITULKŮ, PROTOŽE
JE OD DÍSTĚ CHVÍLE
ZANEPRÁZDNĚN, PŘIČEMŽ TENTO
STAV JE, ZDÁ SE, TRVALEJŠÍHO
CHARAKTERU...

(5)

... SVĚTLO! ... TAK TO
JSME MY...

POKRAČOVÁNÍ PŘÍŠTĚ (6)

VYNUCENÝ ZÁZNAM

Dalibor Malina

S Pavlem, Jirkou a Reném jsme se shodli na tom, že výstava ilustrací, kreseb a maleb Borise Jirků v galerii „V poschodí“ ve Vsetíně (Knihkupectví Malina duben, květen 2000) se podařila. Pavel, který je šéfredaktorem Textů (což zejména René silně respektuje, protože je mezi námi jediným profesionálem a píše už i do Lidových novin!), řekl, že podané věci se mají zaznamenat. Nemusí to být zrovna na věčné časy, stačí alespoň pro čas, po který vydrží náporu čtenářů odolávat poctivý papír Textů. Řekl to, jak ho podezřívám, spíše proto, že miluje Márqueze a Boris Jirků na výstavě ve Vsetíně četné ilustrace k jeho románům Sto roků samoty a Konec patriarchy vystavoval. Jinak se Pavel dívá na výtvarné umění i Texty obecně márquezovsky.

Vzal jsem si šéfredaktorův pokyn k srdci a chystal se k napojení na okolnosti potřebné k psaní: pravou chvíli + přiměřené ticho + spouštěcí podnět. Podnět vzešel z Literárních novin č. 24 po přečtení 2. části neznámého celku o současné české ilustraci, pravděpodobně od Radka Wohlmuta, soudě tak podle první části publikované občaslo zpět, které na rozdíl od části druhé, věnované Borisi Jirků, jméno autora nechybělo. Byl to chytrý článek, chytrý ve smyslu zručný. Možná ale nebyl podepsán proto, že sám autor nakonec tomu, co o Borisi Jirků napsal, neuvěřil. Autor textu z Literárek klepal na starý a známý bronz, vychvaloval ilustrace k Márquezovi a Bulgakovovi, a pak: vše ostatní je pouhým odvarem, a ještě později: staré známé řeči o lafce, její výši a zesláblých skokanech. V tu chvíli jsem vzal Borise Jirků pod svou duchovní ochranu, urputně ho bránil, a to tak, že jsem ho začal familiárně nazývat pouze křestním jménem. Chtěl jsem se ze vzteku vypsát, jak je to u nás zvykem, za chvíli jsem si však uvědomil, jak je to všechno proti Borisově lehké ruce a chlapecké duši, která umí přijímat s krásnou otevřeností cizí texty a pak o nich po svém vypovídat, upatlané. Papír jsem roztrhal a znovu čekal na novou třetí část komplexu dobrých okolností, tj. na nějaký nový podnět.

Původně jsem myslel, že to, co se dostavilo, bude možné považovat za dobrý podnět. Nestalo se tak. Vracel jsem se k latinskému slovníku a opakoval si:

illustró, ilustráre znamená osvětlovat, objevit, vysvětlit, dodávat vznešenosti. Opakoval jsem si to a cítil, jak je Borisovo ilustró, ilustráre jiné než to vžitě a to z Literárek. Motal jsem se ve slovech a po chvíli mě znovu napadlo, jak jsou Borisova lehká ruka a jeho chlapecká duše, která umí přijímat s krásnou otevřeností cizí texty a pak o nich po svém vyprávět, neupatlané. Nestačí nakonec přece jenom vzácná shoda s Pavlem, Jirkou a Reném? Ať je tedy tato shoda zaznamenána. Když ne na věčné časy, tak alespoň na čas, po který vydrží v rukou čtenářů papír Textů. O všechno ostatní se, jak doufám, postará Boris sám.

Poznámka pro případné čtenáře mimo okruh valašských zvyků, tradic a speciálních jídel: Ke křestním jménům shora uvedeným patří příjmení Kotrla, Hrabal a Kočík.

Boris Jirků (nar. 1955 ve Zlíně) malíř, grafik, sochař, ilustrátor. Docent na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze, vedoucí ateliéru figurální kresby.

Z knihy návštěvníků výstavy Borise Jirků:

Některé vaše obrazy jsou dokonalé, např. „starý muž“, ale ty jiné jsou strašné.

Jakub Evjác, 7. tř.

Obdivuji výstavu světového formátu pro Vsetín neobvyklou. Geniální!!

B. Hilliová, Praha

Něco trochu perverzní, ale jinak dobré.

Michaela Dančáková, Vsetín

PAVEL GRUŠKO

VÝČITKA

**Matka věčně rozprávěla se mnou
o všednostech,
ale poté co umřela
snad každý den
rozpráví se mnou
o věčnosti.**

(1985)

BORIS JIRKŮ

Okolo soch

Na horizontu vzhůru proti obloze. Závorka se zpěněnými koňmi. Ozvěnou se nesou koncovky jadrné valašské pobídky.

Sedíme u kamenného stolu ze slunečné strany roubenky, kde voní modřenky.

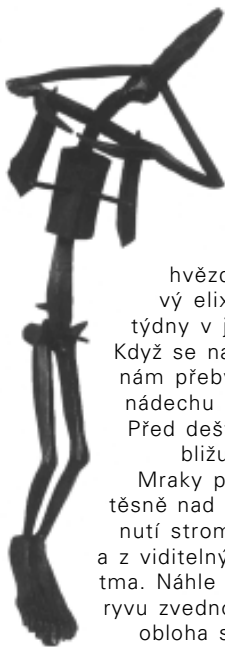
František, Maťo, Zdenka, Adélka, Kamilka a já. Na stole je kafe s nocí bez

hvězd a Valašský trnový elixír macerovaný tři týdny v jedlových vršcích. Když se napijeme, cítím, jak nám přebytečný vzduch při nádechu uniká všemi póry. Před deštěm se kopce přibližují a padají na nás.

Mraky položí těžká břicha těsně nad námi a při napíchnutí stromy se nadzvednou a z viditelných drápanců teče tma. Náhle se v prudkém porывu zvednou a čistá klenutá obloha se vypne a hlasitě zakřičí. Loňské bečící ovce

běhají kolem, jako by ještě žily. Teď jsou ostříhané až na dřeň představ a zvonce, které jsme pro ně měli nachystané, zní dutě pod zemí. Pak se děti zvednou a utíkají k nám z dálky, z kopce Bobíšku, s Olivkou, která hlasitě štěká, už zdálky se třese radostí a vlhkým jazykem mi vylizuje láskyplně ocho. Děti upadnou a kutálejí se, krásně viditelné proti temnému lesu až ke koláčům milovaných babiček. Jejich rozjásané obličej se smějícími se zuby pokoří povidla, tvaroh, hruščákové frgále a štěstí nás obejmě, sepne nám ruce nad hlavou a dlouho nás drží v zajetí.

Praha, Bečva 28. 4. 1999

BYDLIŠTĚ: DOBRÁ ADRESA

V posledním období jsem se při různých příležitostech zabýval otázkami literatury a internetu, jejich vzájemným vztahem. Internetových stránek nejrůznějšího zaměření za tu dobu přibylo snad geometrickou řadou. A s tím i stránek literárních. Jenom několik z nich však přežilo jepičí život a stojí za podrobnější zmínku.

Své stránky již mají „klasická“ literární periodika Host, Tvar (i ta novější, ne tak úspěšná – Neon), která známe v tištěné podobě. Objevují se však i projekty nemající svou hmatatelnou – tištěnou – předlohu a existující v binárním ne-jsoucnu. Chtěl bych se na malou chvíli zastavit u jednoho z představitelů této kategorie, časopisu **Dobrá adresa** (<http://www.dobraadresa.cz>), jehož redakční radu tvoří Pavel Hájek, Vladimír Novotný, Kateřina Rudčenková, Viki Shock, Jakub Šofar spolu se šéfredaktorem Radimem Kopáčem. Grafickou úpravu má na starost Jakub Tarayí.

Již z výčtu těchto jmen je patrné, že se jedná o autory známé i ze stránek jiných literárních časopisů, kteří své síly spojili k tomu, aby vytvořili periodikum, v popředí jehož zájmu je kultura obecně. Hned na počátku tohoto zastavení poznamenávám, že v doposud vyšlých (nebo spíše jenom pro veřejnost vypuštěných?) číslech se jim to daří v mnohem větší míře než u časopisů s mnohonásobně vyšší mediální podporou. A to vše bez podstatných výkyvů a propadů obsahových.

Jistým paradoxem pak zůstává zvolená forma prezentace jednotlivých čísel. Autoři nezvolili dosud rozšířenější formu hypertextu (HTML), ale vydali se cestou publikování ve formátu PDF, který nabízí možnost simulace plnohodnotné sazby s přednostmi elektronické publikace. A tak máme před sebou časopis, který vypadá jako tištěný a přece tištěný není, ale tištěný by mohl být... snad proto, že by si to i zasloužil.

A co že nám to *Dobrá adresa*, tento *kulturně–společenský měsíčník na internetu*, nabízí? Především jsou to rubriky *O čem se (ne)mluví*, *Rozhovor*, *Výtvarné umění*, *Literatura*, *Co se chystá* a některé další. Vzhledem ke krátké době trvání tohoto pe-

riodika se vyvarují jakéhokoliv podrobnějšího hodnocení, pouze zde chci upozornit na některé z příspěvků, které mne zaujaly. Prvním z nich je zastavení Petra Vlčka nad novou podobou Týdeníku Rozhlas. Bohužel i já se musím přiklonit k tvrzení, že u Českého rozhlasu nelze v posledním období nepozorovat jistý pozvolný příklon k bulvarizaci. Ale když ono se dá všechno tak krásně omluvit zájmem o větší poslechovost, o průměrného posluchače atd., atd. ... A tak proč mu nevyjít vstříc i v Týdeníku Rozhlas. Je ale chvályhodné, že ne všichni považují toto konání za samozřejmé, a dokážou na tento stav věcí poukázat s použitím konkrétních příkladů. Dále nemohu pominout blok příspěvků věnovaný Vasiliji Kandinskému, včetně příspěvku Radima Kopáče: *dobry napad s tou abstrakci stop*.

Tolik krátké zastavení. Snad Dobrá adresa zůstane dobrou i nadále a poskytne útočiště unaveným poutníkům na technokratické informační dálnici. Zatím je to oáza, která dokáže poskytnou osvěžení, vodu i stín.

Pavel Kotrla

DOVIDENIA V PEKLE, PRIATELIA...

Od chvíle, kdy z českých médií v důsledku rozdělení státu prakticky zmizela slovenština, uplynul už nějaký čas a mezi českými čtenáři přibývá těch, jimž čtení slovenského textu působí určité potíže. Slovenské literatury je ovšem na knihkupeckých pultech beztak jako šafránu, o nejmladší autorské generaci nemluvě. Je to škoda, o čemž může svědčit například útlá kniha povídek **Silný pocit čistoty**, jejímž autorem je debutující slovenský prozaik **Michal Hvorecký**.

Kdo si pod pojmem sci-fi literatura představuje vyprávění z budoucnosti plné robotů, ufonů a asteroidů ohrožujících Zemi, popřípadě idylickou mezigalaktickou spolupráci typu Star Trek, bude zklamán – Hvoreckého povídky jsou poněkud jiného ražení a mnohdy hranice žánru překračují. Ostatně sám autor klasickou sci-fi a další „pokleslé žánry“ i jejich fanoušky s chutí paroduje v povídce s příznačným názvem *Sliz*

ký mäsožravý mutant zo zamorenej planéty B2.44M, ktorý sa rýchlosťou svetla rúti na citadelu Vládcu hviezd a chce ju zničiť laserkinetickým delom.

V úvodní povídce, která dala knize jméno, sledujeme na první pohled banální osud dnešního teenagera poněkud cynického typu, který nás však v závěru přesto šokuje promyšlenou vraždou své neodbytné dívky. Pointou ovšem není samotná vražda, ale ad absurdum dovedený způsob, jakým se hlavnímu hrdinovi podaří ji mediálně zužitkovat. Čtenář, který denně poslouchá zprávy a sleduje vývoj všemožných tuzemských i zahraničních afér, se nemůže zbavit dojmu, že jsme tu nepříjemně blízko dnešní realitě. Podobně je tomu i u závěrečné povídky *Deti nových adaptácií*, která se vyrovnává s jedním z problémů především současné Evropy – přílivem uprchlíků různých národností. Hvoreckého vize je – jak jinak – pesimistická. Jeho Evropa budoucnosti je sice sjednocená, ale potýkající se se stále stejnými problémy (xenofobie, nezaměstnanost, zneužívání bezbranných...).

Naopak mnoho atributů typické sci-fi má povídka *Druhá vrstva*, v níž je působivě vykreslena vize budoucího světa, kde různě postižení lidé budou odsouzeni k životu v podzemní kanalizaci, aby zde sloužili převážně jako živé figury her pro pobavení těch nahoře. Klasické modely mezilidského soužití se zhroutily, civilizace se ocitla na pokraji chaosu, v němž vítězí pouze nejsilnější. Autor se obejde bez prostředí odcizené techniky či nevyzpytatelného vesmíru, k dosažení efektu mu stačí studená a slizká voda spleti kanálových chodeb, prozařovaná jen přízračnými umělými světly.

Všechny povídky zneklidňují nenápadnými přechody mezi popisem současnosti, její zkarikovanou podobou a temným výhledem do budoucnosti. Čtenář často není s to určit jasné hranice mezi těmito polohami a je tak nucen analyzovat vlastní zkušenost se světem.

Svět nedaleké budoucnosti, jak jej líčí Michal Hvorecký, je neradostný, tísnivý, temný. Bude naše civilizace vskutku plná stupidní mediální pseudoreality, masové urbanizace, odcizených vztahů, propastí mezi lidmi, závislostí všeho druhu a celkově de-

generovaného lidství? V Hvoreckého povídkách mnoho naděje nenajdeme. Autor bere vážně tíživou realitu postmoderní doby nejen jako intelektuální kliše, ale dokáže ji (jistě i díky svému mládí) vnímat opravdově, a tak se cynický výsměch prolíná se zoufalstvím. Přesto Hvoreckému stojí zato psát o tom všem, ačkoliv by bylo mnohem snazší a pohodlnější nasadit si na uši walkman a na všechno se vykašlat.

Hvorecký je vynikající vypravěč, jazyk je podstatným sugestivním prostředkem, jímž je čtenář vtahován do autorovy svérázné reality, ať už jde o přízračný svět budoucnosti, či o humorně parodickou hru. Povídky ihned zaujmou rychlým, mnohdy až klipovým spádem děje, sevřeností, hutností, někdy jde spíše o stručné výstřihy ze skutečnosti. Autor bravurně nakládá se všemi vrstvami jazyka, především s počítačově úsečnou hantýrkou moderních teenagerů. Hvoreckého podmanivý styl přesvědčuje českého čtenáře o tom, že stojí zato slovenštinu nezapomínat.

Jana Kolářová

(Michal Hvorecký: *Silný pocit čistoty*. L.C.A., Levice 1998.)

HRA NA SCHOVÁVANOU

Tomáš Horváth již svou prvotinou *Akoz-mia* (1992) vstoupil do současné slovenské literatury velmi razantně a nepřehlédnutelně. Jeho druhou knihou je soubor sedmi povídek nazvaný podle jedné z nich **Niekoľko náhlych konfigurácií** (1997).

Za základní rys Horváthovy knihy by se dal označit princip hry. Autor si hraje s jazykem, s motivy z různých děl a jejich kombinacemi, aluzemi na filmy či kupříkladu středověkou literaturu. V neposlední řadě si autor hraje také se čtenářem, který si patrně nikdy nemůže být zcela jist, zda odhalil všechno, co Horváthův postmoderní text skrývá. Koneckonců již poznámka nad dedikacemi *Caveat lector!* je přímo vybídkou ke hře. V povídce *Zrurirorizosi* se hra objevuje přímo, když si hrdina rozdělí byt pomyslnými čarami na zóny, z nichž některé jsou nebezpečné a je třeba se jim vyhýbat. „Po celý čas však vie, že nebezpečné zóny nie sú skutočne nebezpečnými – že

toto nebezpečnostvo je len súčasťou jeho bezpečia, jeho hry.“

Prvním klíčem k interpretaci Horváthova textu bývá již samotný název povídek (např. Ruleta – asociuje se ruská ruleta; Vertigo – film Alfreda Hitchcocka z roku 1958; Rukopis nenájený vo fláši – vzpomeňme na povídku Edgara Alana Poea Rukopis nalezený v láhvi; Rikitinskíe point – vybaví se film neorealisty Michelangela Antonioniho Zabriskie Point; Píseň o zámku Otrantském – aluze na gotický román Horace Walpola Zámek otrantský). Autor však pracuje také s „přiznanými“ citacemi – Witold Gombrowicz, Věra Linhartová.

I když by si čtenář v prvotní euforii mohl myslet, že snad již ví, s jakými postupy bude autor pracovat, pokračováním v četbě zjistí, že tomu tak úplně není. Je mu třeba ještě odhalit do textu vkomponované aluze na triviální literaturu či přímo citáty z ní (detektivní příběhy Agaty Christie, Arthura Conana Doylea), znát desatero pátera Knoxe, Dantovu Božskou komedii, poznat volnou parafrázi textu markýza de Sade a v neposlední řadě se nenechat zmást autorovými antiiluzivními postupy a hrou s jazykem. („Chvíľu sme mlčali. Vždy, keď už neviem jako ďalej, napíšem: ‘Chvíľu sme mlčali.’... Moj pocit počas celého toho psovského dňa /opakovanie matka múdrosti, opakovanie svojský štylistický prostriedok, opäť veľmi vhodný, keď nás trápi nedostatok významu, ktorý by sme mohli prepožičať slovám/ teda bol, ako som už spomenul, ako som už bol spomenul, bol som býval spomenul, ten, že ktosi načúva pri mojich dverách.“)

V titulní povídce se objevují vazby na mluvu hráčů počítačových her, počestěné výrazy odborné anglické terminologie. Také postavy jednají jako výtvořy, hračky, konstrukty, které je možno kdykoli vypnout. Když se hrdina-hacker o taková vypnutí systémů pokusí, dochází k vraždám. Jemu to ale nevadí, protože jeho kamarádi, milenky, rodina přece žijí jenom „jako“ – ve světě virtuální reality. Autor se pokouší poukázat na odlidštěnost počítačového světa, na jeho schopnost vytvářet dokonalou iluzi života, mazat už definitivně rozdíly mezi dobrem a zlem.

Kompozice povídky připomíná Peklo Dantovy Božské komedie, ke které se autor v jejím závěru otevřeně přiznává citátem vkomponovaným do textu. Virtuální realita počítačového světa je chápána jako novodobé peklo, počítač sám je pak jakousi alegorií světa. Podobně jako u Danta i zde dochází k mnoha metamorfózám, hacker má svého průvodce, také toto peklo je hierarchizováno - podle toho, do jaké vrstvy v možnosti ovládnutí a programování počítače se hacker dostal. V úvodu se hrdina se svým průvodcem setkají s „homunkulem“, po němž chtějí informace o světě, v němž se ocitli. I z jeho odpovědi se dá vytušit, že se jedná o peklo. „Teďko víš, že sem úplně naspodku. Že prostě existují tvory, kerý sou úplně naspodku. Kerý nic nevědí a přece dělaj.“ V povídce se prolíná touha nalezení smyslu existence a poznání hranic svobody. („Seš moc sebevědomej, řek. A přitom nevíš, jestli jazyk, kerým tolkuješ, je tvůj vlastnej, nevíš, gdo ti naprogramoval, co smíš a co nesmíš říct, ani gdo tě sestrojil a gdy, esli ne před dvěma minutama a nenaprogramoval ti minulost, nevíš, kýms byl předtím...“)

Za povšimnutí stojí Horváthův jazyk. Z uvedených citací je zřejmé, že vědomě nerespektuje ortografická pravidla, plynule střídá jazykové systémy – češtinu a slovenštinu, čerpá i z ruštiny a angličtiny. Jazykový kód je jedním z hlavních významotvorných činitelů celého textu.

Povídky Tomáše Horvátha jsou svědectvím o neuspořádanosti současného světa, o hranicích osobní svobody. Provokují tím, že ukazují vyprázdňenost slov, činů, vposledu veškerého bytí. Je na každém čtenáři, aby si kladl otázku, zda jsme něčím víc, než několika náhodnými konfiguracemi...

Jana Vrajová

(Tomáš Horváth: Niekoľko náhlych konfigurácií. L.C.A., Levice, 1997.)

CHVÁLA AFORISMU

Žijeme v nepřetržité záplavě slov, kterou vnímáme jako zvukovou (hlukovou) kulisu, jíž není radno věnovat pozornost. Je příznačné, že z denního tisku zcela vymize-

ly přetisky politických projevů, parlamentních rozprav a jiných marných řečí, jak jich bývaly žurnály plné za první republiky. (Pravda, slouží nám dnes televize a internet, ale to je přece jen trochu jiná písnička.) O devalvaci slova svědčí skutečnost, že o přízeň čtenářů soutěží v sobotních novinových přílohách zábavné sloupky, které shromažďují vybraná debilní dicta zákonodárců a jiných činitelů (nebo nečinitelů), pronesená v příslušném týdnu. Ohlas mívají také rozličné bonmoty, jimiž se na tiskových konferencích rádi blýskají ostřílení jedinci, od nichž se zpravidla nic jiného nečeká. Přitom snad nikdy nebyl knižní trh tak bohatě zásoben všemožnými sbírkami věčných slov, inspiromaty z citátů slavných a ještě slavnějších osobností lidské historie, moudrostí věků, která však jako by v praktickém užívání zplaněla a ztratila šťávu, žár a přesvědčivost.

K těmto nenovým úvahám mě tentokrát přivedly dvě knížky, které se co nejméně tlačí do popředí pozornosti a sešly se mimoděk na mém stole. Vnější podobou jsou si Vzdálené jak jen může být. První je silný špalíček věkověké moudrosti a lidové zkušenosti, Františka Ladislava Čelakovského **Mudrosloví národů slovanských**, thesaurus přísloví a pořekadel, který vyšel v kritickém vydání naposled před padesáti lety. Vychází-li beze změny za půl století, je to nejen pocta ediční práci Karla Dvořáka, ale také výraz toho, jak je padesátiletí zanedbatelná časová etapa v rozlehlých stáletích formulování platnosti této moudrosti.

Ještě více než tato klasika mě dnes zaujal její čerstvý protějšek z dílny současného aforistika, svazeček nesrovnatelně útlejší a skromnější - dvacetistránkový tisk, připomínající vzhledem brožurky na stolech v lékařských čekárnách, nabádající ke zdravému způsobu života nebo poučující, jak žít při cukrovce, hypertenzi (atd., doplň si každý podle svého chorobopisu). Autor: Otakar Matušek. Název: Aforismy. Tedy titul naprosto bezpříznakový, stroze informující o literárním žánru drobných průpovědí.

Se špalkem F.L. Čelakovského ho sblíží právě blízkost žánru: aforismus bývá označován jako „příslíví vzdělanců“. A přirovnání se zdravotnicko osvětovými naučeními je čistě vnějškové. Matušek nepou-

čuje a dokonce ani nepředkládá nějaké závazné životní zásady. Některé jeho průpovědi pocítuji dokonce spíš jako báseň v próze o minimu slov, jako lyrickou vizi zhuštěnou do jediného verše, který má schopnost rozklenout se do dálky a výšky jako duha („Dálko, máš mlhu za svůj kříž“; „V noci mizí obzor, a tu pozvedáme tvář ke hvězdám“). Moudrost jeho výroků má vesměs potřebné prvky a ingredience: vychází z „věčné“ platnosti, působivosti a obecné známosti jistých obrazů a pojmů, dopřává v nich odraz aktuální zkušenosti a skutečnosti, a zažehuje z tohoto střetnutí nebo protikladu nový poznatek, postřeh nebo pochybnost: „Zprava i zleva létají facky. Asi jdu správně.“ – „Cesta božská, lidský krok.“ – „Poctivost ledovce, který skrývá jen devět desetin.“ Nepočítal jsem průměrný počet slov na jeden aforismus, ale snaha o maximální stručnost je zřejmá: „Moje řeč, Babylone!“ Ve stopách antických maxim se pokouší o výpovědi jednoslovné: „Znalci.“ (Tentokrát uvozovky nevymezují citát, nýbrž jsou integrální částí aforismu.)

Psát aforismy je práce svrchovaně nevděčná, nejen proto, že nikdy nevydají na sebrané spisy (ba ani na státní cenu). V dějinách literatury je jen málo osobností, na které se tam dostalo jen a jen pro jejich tvorbu aforistickou, která se zpravidla děje kdesi na okraji nebo vzniká jako vedlejší produkt (Neruda, Vrchlický, Čapek, Karel Konrád). Otakar Matušek (vydal již dříve soubor **Duše je perla**), umanutě jdoucí cestou „čistého“ aforistika, je jednou ze vzácných výjimek. Definice aforismu v příručkách poetiky říká, že je to pregnantní literární forma reflexivního či satirického rázu a vyjadřuje stručně originální myšlenku, zajímavý postřeh, založený obvykle na srovnání nebo rozporu. Nevděčnost této filosoficko-didaktické tvorby spočívá právě v striktním požadavku originality. Z bezbřehé záplavy mouder všech stupňů a odrůd snadno utkví v paměti zlomek, který se bezděky vynoří jako vlastní nápad. Děje se to v próze i v poezii - mluvíme pak o aluzích a citátech a dobíráme se jejich smyslu, poslání, stupně skrytosti atd. Ale řekneme-li si u aforismu ono známé „kde jsem už slyšel“ a odhalíme zdroj tohoto echa, jsme

naklonění mluvit spíš o opisování a vykrádání a plagování. Každý aforistik žije a tvoří ve stresu tohoto rizika, nese svou kůži na trh s odvahou větší než jeho kolegové, tvůrci výpravnějších žánrů. Učme se ocenit toto jeho postavení!

Je obtížné a pravděpodobně i pochybné hodnotit aforismy podle kvality, podle síly výpovědi, tím méně pošetile hledat jejich užitečnost. Váha slova je rozmanitá a půvab jazyka také. Jaký důvod k chvále už proto, že každý aforismus závažnost (a závaznost) slova připomíná a nastoluje. Žije v něm satira i chvála, filosofie i lyrika, polemika, úder, úžas... Nemíjíme tyto hodnoty sestavovat do žebříčku, hledejme pokorně jejich moudrost.

(Na závěr aspoň do závorky domácí úkol: Zařadit do mudroslovné literatury texty k obrázkům - přičítá se mi výraz „kreslený vtip“ - moudrého aforistika Vlad. Jiráňka.)

Mojmír Trávníček

JEDNA A JEDNA FRANTIŠKA BENHARTA

Bez osobnosti Františka Benharta bychom málo věděli o kultuře slovinského národa, zejména o jeho literatuře z posledních let. Žádný jiný národ nemá totiž u nás tak věrného, dlouholetého a kvalitního příznivce a zprostředkovatele kulturních hodnot. Benhartův zájem o Slovinsko není dán původem nebo mnohaletým pobytem mezi Slovinci. Natrvalo si ho získala tato země před půlstoletím, když jako pražský student Slovinsko navštívil a byl jeho krásou uchvácen. F. Benhart uveřejnil na 50 překladů děl slovinské literatury do češtiny, napsal velkou řadu statí a studií. Své kritické texty otiskoval hlavně v časopise *Sodobnost*, v němž od r.1977 do r.1990 vedl kritickou rubriku *Bralnica* (Čítárna). Ve Slovinsku mu vyšly tři knihy: dvě knihy kritických textů a jedna cestopisná - ze Slovinska. Jeho zásluhy Slovinci ocenili vysokým státním vyznamenáním a jmenováním za člena slovinské akademie věd už v roce 1985.

František Benhart je však také velkým znalcem a kritikem české literatury. Jeho statí o českých knihách vycházely v 60. letech především v časopise *Plamen*, kde

měl na starosti kritickou rubriku, ale objevovaly se zejména v 80. letech v naší Světové literatuře a v slovinské Sodobnosti.

O tomto dvojím širokém zájmu F. Benharta svědčí jeho kniha s názvem **Jedna a jedna**, s podtitulem *Kritické texty o české a slovinské literatuře (1963-1998)*, kterou v roce 1999 vydalo pražské nakladatelství H&H. České literatuře jsou věnovány stati v první polovině knihy (do str. 189), slovinské na str. 189-388.

Ve studiích o české literatuře se autor věnuje poezii, próze, ale i divadlu (Werich, Vyskočil, Havel, malé scény). V mnoha statích se zabývá prvotinami, a o jeho dobrém postřehu svědčí, že recenzovaní autoři uspěli i později. Jeho kritický zájem sahá od nastupujícího Hrabala, Fukse, Frieda, M. Kundery, Vaculíka až k současnosti, tj. po M. Vie-wegha, Jáchyma Topola, M.C. Putnu, J. Kratochvíla a Zlou milou Pavla Šruta. Dočteme se i o obecnějších problémech literatury, o sociální objednávce, konjunkturalismu za tzv. socialismu. Autor dovedl využít větší volnosti v jugoslávských časopisech a napsat tam v r. 1985 např. o O. Mikuláškoví: „...na jedenáct let mu naordinovali mlčení...“ A v r. 1980 se tam vyjádřil o současné „normalizované“ české literatuře: „Je to ještě horší, než jsem si myslel.“

I stati o slovinské literatuře dosvědčují, že se F. Benhart výborně vyzná také ve slovinské próze a poezii a dovede hodnotit literární díla osobitými postřehy. Jako první je uveden Edvard Kocbek (1904-1981), „nepochybně nejvýznamnější slovinský básník“. F. Benhart připojuje zde vzpomínku z konce 70. let, která ukazuje na tehdejší „normalizační“ praxi v čs. nakladatelstvích. Vedoucí redaktor odmítl vydání Kocbeka slovy, že ho „nebudou vydávat ani seškrtaného“ (když E. Kocbek chtěl umožnit vydání svého díla u nás a sám škrtnout normalizátorům nevyhovující pasáže svého díla). V poezii věnuje F. B. pozornost také dalším významným slovinským autorům, které většinou mistrovsky přetlumočil do češtiny; jsou to Jože Udovič, Dane Zajac, Ivan Minatti, Venko Taufer, Milan Jesih, Ciril Zlobec, Tomaž Šalamun, „dnes ve světě nejvýznamnější a nejvíc překládaný slovinský básník“, Ivo Svetina, Milan Deklava aj.

Bohatě je v knize zastoupena kritika slovinské prózy. Z ní autor překládal přední slovesná díla od 70. let (M. Mihaličeva, K. Kovič, T. Svetina, C. Kosmač, P. Voranc, B. Zupančič, I. Potrč, I. Zorman, B. Hofman, D. Jančar a.j.), od próz čerpajících z partyzánské války s Němci až po boje v Sarajevu v 90. letech. Posuzuje ovšem i významná díla, která do češtiny přeložena nebyla. – Ojedinělá je stať o díle Petera Handkeho, rakouského prozaika.

Knihu uvádí čtyřstránkový esej Jana Suka, který je víc než zamyšlením nad tvorbou Františka Benharta. Ten podle esejisty „není jenom kritikem, překladatelem a předkladatelem perel slovinského písemnictví do češtiny a české literatury do prostředí slovinského, ale vlastně i svébytným tvůrcem, dokonce až mírně polomýtickou postavou jakéhosi nenapsaného, leč živého románu ...“.

V závěru knihu se v ediční poznámce konstatuje, že texty „nesou – více či méně – znaky své doby“, což je pochopitelné při velkém časovém rozsahu aktuálně zaměřených kritik. Dobrá čtivost textů a platnost většiny kritických postřehů však zůstaly zachovány.

Následuje velmi dobrý a potřebný jmenový rejstřík. Obsah knihy na konci by mohl být informačně dokonalý, kdyby za názvem statě soustavně uváděl literáta, o němž článek pojednává. To je návrh na malé informační vylepšení knihy, jejíž hodnota spočívá především v intelektuální síle Františka Benharta.

Za zaznamenání stojí, že olomoucká Votobia vydala F. Benhartovi čtyři knihy: jeho vzpomínkovou a cestopisnou knihu *Zářivý den, u řeky* (1997), tři překlady ze slovinštiny: *A. Debeljak: Katalog prachu* (1996), *A. Debeljak: Soumrak idolů* (1996), *D. Jančar: Krátká zpráva z dlouho obléhaného města - Sarajevo 1994* (1997).

Je zřejmé, že tvůrčí energie Františka Benharta se v 90. letech obdivuhodně rozvíjí, jak o tom svědčí stati z posledních let, a zejména jeho překladatelské umění, zaměřené nyní hlavně na slovinské básníky. F. Benhart nás jistě seznámí ještě s řadou skvělých literárních děl slovinského národa v překladech i v kritických statích.

Jiří Koplík

